

УДК [338.48:378]:[371:504]

Г.О. Сорокіна

Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДГОТОВКИ ТУРИСТСЬКИХ КАДРІВ

У статті проаналізовано наявні наукові підходи до поняття «готовність до професійної діяльності», на підставі чого обґрунтовано авторське визначення поняття «професійна готовність фахівців галузі туризму до екологічного виховання школярів», розроблено критерії професійної готовності, виділено її рівні й дано їхню стислу характеристику.

Ключові слова: *готовність до професійної діяльності, екологічне виховання.*

Постановка проблеми. Економічні та соціальні перетворення в Україні вплинули на діяльність індустрії туризму, вимагаючи від неї радикальних змін, тим самим загострюючи проблеми підготовки майбутніх фахівців. З огляду на постійний вплив туристської діяльності на природне середовище, найчастіше негативний, виникає гостра необхідність у підготовці екологічно компетентних туристських кадрів, здатних здійснювати екологічно безпечну діяльність. Оскільки існує пряма залежність якості життя населення й екологічної безпеки від екологічної позиції й рівня екологічної культури молоді, особливо актуальною, на нашу думку, у системі професійної підготовки фахівців туристської галузі є проблема формування професійно готовності майбутніх фахівців до екологічного виховання юних туристів.

Аналіз актуальних досліджень. Поняття «готовність до професійної діяльності» було вперше розглянуто понад 100 років тому, і незважаючи на його значне поширення до сьогодні відсутнє його єдине трактування. У науковій літературі його тлумачать неоднозначно: установка (Д. Прангішвілі, Д. Узнадзе та ін.); передстартовий стан (В. Алаторцев, А. Ганюшкін, А. Пуні та ін.); активний (тимчасовий) стан особистості, що викликає діяльність (В. Безухов, Н. Кузнецова та ін.); стан пильності (Л. Нерсесян, В. Пушкін та ін.); сукупність професійно обумовлених вимог до вчителя (І. Ісаєв, Є. Шиянов та ін.); складне структурне утворення, система професійно значимих якостей, мотивів, компетентності, умінь (Є. Белозерцев, К. Дурай-Новакова, І. Колесникова та ін.); сутнісний компонент професійної компетентності (Ю. Койнова, А. Міщенко та ін.);

результат професійної підготовки (В. Данильчук, М. Дяченко, В. Серіков, В. Сластьонін та ін.).

В останні роки проблема професійної підготовки фахівців галузі туризму розглядалася у численних наукових публікаціях І.В. Зоріна, В.О. Квартального, А.П. Коноха, Л.Г. Лук'янової, Л.В.Сакун, Т.Г.Сокол, С.М.Старовойт, В.К. Федорченка, Н.С. Хмілярчук та ін. Деякі аспекти екологізації процесів навчання й виховання туристських кадрів висвітлювали у своїх наукових працях Г.О. Білявський, О.Ю. Дмитрук, О.О. Любіцева, Л.О. Новик, М.М. Падун, Т.А. Сафронов,. Екологічній підготовці фахівців по туризму присвячено дисертаційне дослідження О.О.Фастовець. Але, проблема формування професійної готовності фахівців сфери туризму до екологічного виховання учнів як необхідна умова підготовки туристських кадрів не розглядалася взагалі.

Мета статті – комплексний аналіз наявних наукових підходів до поняття «готовність до професійної діяльності», визначення сутності поняття «професійна готовність фахівців галузі туризму до екологічного виховання учнів», розробка критеріїв професійної готовності, виділення її рівнів і коротка характеристика їх.

Виклад основного матеріалу. У науковому дослідженні Ю.Д. Шаповал здійснено ретроспективний аналіз різноманітних підходів до поняття й структури готовності. Авторка виділяє психофізіологічний, особистісно-функціональний, культурологічний підходи. У її дисертаційній роботі готовність розглянуто як інтегровану якість особистості, яка об'єднує особистісні й функціональні компоненти і є умовою успішної професійної діяльності [1]. В.О. Сластьонін визначає професійну готовність педагогів як єдність теоретичної й психологічної підготовки, як особливий психічний стан, наявність у суб'єкта структури конкретних дій і постійної спрямованості свідомості на їх виконання [2, 3]. Автор виділив у складі професійної готовності психологічну, психофізичну й фізичну готовність, з одного боку, і науково-теоретичну й практичну компетентність як основу професіоналізму – з іншого. Деякі дослідники (Л. Божович, Н. Побірченко, Н. Пряжников) розглядають готовність до конкретної діяльності як систему, яка має операційну (синтез знань, умінь і навичок) і мотиваційну (потреби, інтереси, установки їх використання) складові [4].

У контексті нашого дослідження викликає інтерес думка І.С. Москальової, яка розглядає готовність до діяльності як цілісний прояв особистості й під готовністю до діяльності розуміє особливий особистісний стан, який передбачає наявність у суб'єкта образу структури дії й постійну спрямованість свідомості на його виконання. На думку вченої, готовність містить різні мотиви, спрямовані на усвідомлення задач, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних способів діяльності, оцінку можливостей у їхньому співвідношенні з можливими труднощами й необхідністю досягнення певного результату. Авторка пропонує розглядати готовність і на функціональному рівні (як тимчасовий стан), і на особистісному (як стійку характеристику особистості) [5].

У свою чергу, відомий радянський учений К.К. Платонов у наукових публікаціях підкреслював, що професійна готовність – це суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною й підготовленою до виконання відповідної професійної діяльності й прагне її виконувати [6]. Психолог Г. Гущина розглядає професійну готовність як наявність у фахівця відповідного рівня професійної компетентності, професійної культури, а також здатності до саморегуляції, самонастрою на відповідну діяльність, уміння мобілізувати власний професійний (духовний, особистісний і фізичний) потенціал на вирішення поставлених задач у відповідних умовах [5]. Автор виділяє основні компоненти професійної готовності, до яких відносить: орієнтовний, інтелектуально-пізнавальний; спонукальний, потребнісно-мотиваційний, що визначає професійну спрямованість особистості й міру зусиль, які вона докладає, ступінь старанності в діяльності; виконавський, який містить професійну майстерність.

На думку В. Чичикіна, професійна готовність майбутнього фахівця – це інтегральне утворення на основі потреб і здібностей, яке характеризується соціально нормативним рівнем перетворення суспільних відносин у професійній сфері діяльності в систему функцій суб'єкта цієї діяльності й визначає її результативність. Автор виділяє в структурі професійної готовності інформаційний, операційний і мотиваційний компоненти [6].

Під поняттям «готовність» О.Г. Карпенко розуміє систему компонентів, якостей особистості майбутнього фахівця, які забезпечують виконання професійних задач. Автор виділяє критерії, показники й рівні професійної готовності студентів [7]. Проблему готовності до конкретного виду діяльності

розглядали у своїх наукових публікаціях М.І. Дяченко й Л.О. Кандибович [8]. На думку авторів, готовність до конкретного виду діяльності – це цілеспрямоване особистісне утворення, яке містить погляди уявлення, почуття, мотиви. У структурі професійної готовності автори виділяють мотиваційний, орієнтаційний, вольовий, операційний і оціночний компоненти. Розробляючи структуру професійної готовності, А.Деркач та Л.Орлан, виділили такі структурні одиниці цього поняття: мотиваційний (позитивне ставлення до діяльності), когнітивний (наявність необхідних знань і вмінь), гностичний (володіння способами й прийомами, необхідними певному виду діяльності); емоційно-вольовий (самоконтроль, здатність відчувати задоволення від роботи), оціночний (уміння оцінити власну роботу) [9].

У дисертації М.О. Малькової виділено два підходи до визначення поняття готовності. У першому випадку авторка розглядає готовність як складне утворення, що містить такі компоненти: когнітивний, мотиваційний, емоційно-вольовий, як сукупність професійно важливих знань, умінь і навичок. У другому – готовність визначено як функціональний стан, який забезпечує високий рівень професійної діяльності та її успішність. Таким чином, формування готовності авторка розуміє як орієнтацію освіти на розвиток психологічних і творчих здібностей особистості до майбутньої професійної діяльності, створення й розвиток професійних знань, умінь і навичок у майбутнього фахівця [10].

Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців була предметом вивчення й багатьох зарубіжних дослідників: Т.Букера, Ф.Зайбель, Т.Стінста, Г.Томазі та ін., у наукових публікаціях яких зазначено, що основою готовності й високопрофесійної діяльності є професіоналізм [11].

У результаті авторського наукового дослідження встановлено, що обов'язковою й визначальною умовою професійної готовності майбутнього фахівця є професійна компетентність. Ураховуючи різноманітні підходи до цього поняття, ми розуміємо професійну компетентність майбутнього фахівця галузі туризму, професійно придатного до екологічного виховання учнів, як найвищий рівень професійної підготовки, що передбачає оволодіння індивідом системою загальних і спеціальних (відповідних професійному вибору) знань, умінь і

навичок, наявність у нього екологічного світогляду й активної екологічної позиції, його здатність до вирішення творчих задач, до прогнозування й моделювання екологічних ситуацій, наявність гнучкого екологічного мислення й високого рівня екологічної культури.

Професійна готовність майбутнього фахівця з туризму, професійно придатного до екологічного виховання школярів, містить психологічну, науково-теоретичну й практичну готовність. Кожна із складових професійної готовності містить певні компоненти: психологічна – мотиваційний, вольовий і оціночний; науково-теоретична – когнітивний (пізнавальний); практична – операційний або поведінковий (професійні навички й уміння). Ключем до розробки критеріїв професійної готовності майбутнього фахівця може бути визначення сутності поняття «професійна готовність фахівця туристської галузі до екологічного виховання учнів». Ми розуміємо його як наявність у суб'єкта сукупності навчально-пізнавальної, інформаційної й комунікативної компетенції плюс ціннісне ставлення до природи й до власної професійної діяльності, яке є стимулом для успішного виконання своїх професійних функцій. У процесі дослідження ми виділили фактори професійної готовності, до яких відносимо: зміст освіти на туристських спеціальностях, наявність у майбутнього фахівця особливих професійних характеристик, а також особистісних якостей, що сприяють здійсненню професійної діяльності на високому рівні.

У результаті наукового дослідження виділено показники, яким має відповідати фахівець з туризму зі сформованою професійною готовністю до екологічного виховання школярів:

- загальна розвиненість і зрілість особистості майбутнього фахівця;
- наявність екологічного світогляду, глибоке знання природи в усій її багатоманітності;
- володіння системою екологічних знань, умінь і навичок, оскільки це є основою успішної професійної діяльності;
- детальне знання природи рідного краю, його туристських ресурсів, екологічної ситуації й комплексне використання цих знань у роботі зі школярами під час туристських подорожей;
- наявність методичних знань, умінь і навичок, використання в роботі з учнями різноманітних форм і методів екологічної роботи;

- знання психології дітей шкільного віку та врахування особистісних, інтелектуальних, вікових особливостей дітей у процесі туристської роботи;

- володіння знаннями маркетингу й менеджменту;

- уміння на особистому прикладі показати модель стосунків у системі турист-природа, яка сприяє збереженню й відновленню природних ресурсів у процесі туристських подорожей;

- ціннісне ставлення до власної професії як запорука успішного виконання своїх професійних функцій.

Названі ознаки визначають можливість або неможливість певного фахівця займатися діяльністю й здійснювати екологічне виховання молоді в процесі туристських подорожей. Ми вважаємо за доцільне виділити рівні професійної готовності фахівців галузі туризму готових до екологічного виховання школярів: низький, середній, достатній і високий. Відсутність хоча б одної з перерахованих ознак у фахівця свідчить про вкрай низький ступінь готовності. Середній рівень готовності передбачає наявність усіх перерахованих ознак, майбутній фахівець має необхідні знання й уміння на дилетантському рівні, погано вирішує нестандартні задачі, слабо прогнозує й моделює екологічні ситуації. Достатній рівень передбачає наявність в індивіда необхідних знань, умінь, навичок, необхідних особистісних якостей, сформованого ціннісного ставлення до природного середовища, до своєї професійної діяльності тощо. Високого рівня професійної готовності фахівець може досягти лише в тому випадку, якщо він креативна особистість, має нестандартне екологічне мислення, володіє стратегіями перетворення власних знань у засіб формування екологічного світогляду в юних туристів.

Комплексний аналіз наукової літератури, а також авторські спостереження дозволили виявити основні показники екологічної компетентності майбутнього фахівця з туризму, які визначають професійну готовність фахівців галузі туризму до екологічного виховання учнів. До них ми віднесли: екологічну свідомість (вона містить екологічну інформованість, усвідомлення глобальності екологічних проблем, розуміння необхідності збереження природи як основної умови збереження життя на Землі); досвід екологічної діяльності (він передбачає необхідні для неї знання, уміння й навички,

уміння об'єктивно оцінювати екологічну ситуацію, екологічний стан туристських об'єктів, здатність позитивно впливати на ці явища); активну екологічну позицію (екологічні цінності, пріоритети, власні ціннісні екологічні установки, бажання реалізувати себе в професійній діяльності, пов'язаній з вирішенням екологічних проблем хоча б на регіональному рівні).

Висновки. Отже, виконані наукові дослідження дозволяють констатувати, що професійна готовність фахівців до екологічного виховання учнів є важливою складовою професійної підготовки фахівців туристської галузі. Незважаючи на те, що деякі аспекти підготовки туристських кадрів, у тому числі й екологічної, вивчали В.А. Квартальнов, О.О. Любіцева, Н.Н. Наумова, Л.В. Сакун, О.О. Фастовец, В.К. Федорченко та інші, однак специфіка підготовки фахівців галузі туризму, готових до екологічного виховання учнів залишається поки невивченою. У цьому зв'язку визначення суті поняття «професійна готовність фахівців галузі туризму до екологічного виховання школярів», структури готовності, виділення її факторів, показників і рівнів є вкрай актуальним і необхідним завданням сучасної професійної освіти.

Перспективами дисертаційного дослідження є створення моделі екологічної підготовки майбутніх фахівців туристської галузі професійно придатних до екологічного виховання школярів різних вікових груп в процесі туристських подорожей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко Л. А. Формування полікультурної компетентності педагога: [метод. рек.] / Гончаренко Л. А. – Херсон : РІПО, 2004. – 24 с.
2. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Изд-во Беларус. ун-та, 1976. – 175 с.
3. Карпенко О. Г. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О.Г. Карпенко. – К., 2008. – 44 с.
4. Малькова М. О. Формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії з девіантними підлітками : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / М. О. Малькова. – Луганськ, 2006. – 20 с.
5. Матвієнко П. І. Формування готовності педагогічних працівників до комплексної оцінки дидактичного процесу в системі післядипломної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / П.І. Матвієнко. – К., 2003. – 20 с.
6. Платонов К. К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. – М. : Наука. – 1986 – 256 с.

7. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Поліщук В. А. – Тернопіль, 2006. – 454 с.

8. Слостенин В. А. Педагогика : учеб. пособие / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – М. : Академия, 2002. – 576 с.

9. Слостенин В. А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В. А. Слостенин – М. : Просвещение, 1976. – 160 с.

10. Шаповал Ю. Д. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до особистісно орієнтованого навчання молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ю. Д. Шаповал. – Х., 2007. – 20 с.

11. Чичикин В. Профессиональная готовность и ее измерение / Чичикин В. // Человек в мире спорта: Новые идеи, технологии, перспективы : тез. докл. Междунар. конгр. – М., 1998. – Т. 2. – С. 491–492.

РЕЗЮМЕ

В статье проанализированы существующие научные подходы к понятию «готовность к профессиональной деятельности», на основании чего обосновано авторское определение понятия «профессиональная готовность специалистов сферы туризма к экологическому воспитанию школьников»; разработаны критерии профессиональной готовности, выделены ее уровни и дана их краткая характеристика.

Ключевые слова: *готовность к профессиональной деятельности, экологическое воспитание.*

SUMMARY

The article deals with the analysis of existing scientific approaches to the notion of «Readiness for professional activity». On this basis, the grounds are given to the author's definition of the notion of «professional readiness of specialists in the sphere of tourism for ecological education of pupils». The criteria of professional readiness have been worked out and its main levels with brief characteristics have been singled out.

Key words: *readiness for professional activity, ecological education.*

УДК 378.147:[514.112:004.42]

Н.А. Сяська

Рівненський державний гуманітарний університет

АКТИВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ПЛАНІМЕТРІЇ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ GRAN-2D

У статті розглянуто актуальну проблему використання новітніх інформаційних технологій у навчальному процесі. Розробка методичних систем, орієнтованих на використання програмних засобів у навчальному процесі, є актуальною проблемою методики навчання математики, у тому числі планіметрії.

Ключові слова: *інформаційні технології, активізація навчання, методична система.*

Постановка проблеми. Сучасне суспільство ставить перед системою освіти низку завдань, пов'язаних з розробкою педагогічної стратегії та умов